

INA HOUWING

Het levenstestament

13e druk, juni 2021

© 2021 Consumentenbond, Den Haag
Auteursrechten op tekst, tabellen en illustraties voorbehouden
Inlichtingen: Consumentenbond

Auteur: Ina Houwing (notaris, estate planner en mediator)
Eindredactie: Dieneke Hengeveld
Grafische verzorging: Puur Publishers
Illustratie omslag: Puur Publishers

ISBN 978 90 5951 4911
NUR 822

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem op te treden, niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16B Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden. Hoewel de gegevens in dit boek met grote zorgvuldigheid zijn bijeengebracht, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele (zet)fouten of onvolledigheden. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk te regelen; degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Inhoud

Inleiding	7
1 Mijn persoonlijke wensen	13
1.1 Inboedel	14
1.2 Huisdieren	15
1.3 Schenkingen	15
1.4 Minderjarige kinderen	19
1.5 De uitvaart en andere zaken na een overlijden	19
1.6 Wie moet het uitvoeren?	20
1.7 Aandachtspunten	20
2 Mijn vermogen	21
2.1 Algemene volmacht	22
2.2 Bijzondere volmachten	24
2.3 Tegenstrijdig belang	28
2.4 Beperkingen aan de volmacht	29
2.5 Aandachtspunten	31
3 Mijn onderneming	33
3.1 Wat is een ondernemersvolmacht?	34
3.2 Voor wie van belang?	34
3.3 Wie geef je de volmacht?	35
3.4 Waarvoor geef je een volmacht?	35
3.5 Korte versus lange termijn	36
3.6 Aandachtspunten	37
4 Mijn gezondheid	39
4.1 Wat is een medische volmacht?	40
4.2 Voor wie van belang?	40
4.3 Wie geef je de volmacht?	41

4.4	Waarvoor geef je een volmacht?	41
4.5	Arts raadplegen	45
4.6	Herroepen	45
4.7	Medisch beroepsgeheim	46
4.8	Aandachtspunten	46
5	Wie krijgt mijn volmacht?	47
5.1	Eisen	48
5.2	Eén gevolmachtigde of meer	53
5.3	Een andere gevolmachtigde	56
5.4	Aandachtspunten	60
6	Rekening en verantwoording	61
6.1	De wettelijke basis van de volmacht	62
6.2	Rekening en verantwoording	62
6.3	Vertrouwen op het geschreven woord	65
6.4	Toezichthouder	66
6.5	Derden inschakelen	67
6.6	Kwijting	67
6.7	Ontslag gevolmachtigde	68
6.8	Aandachtspunten	69
7	Het levenstestament in de praktijk	71
7.1	Notariële akte	72
7.2	Herroeping	72
7.3	Het notariële proces	73
7.4	Kosten	75
7.5	Registratie	76
7.6	Wettelijke bescherming	78
7.7	Duur van de volmacht	81
7.8	Beloning	83
7.9	Digitale zaken	84
7.10	Aandachtspunten	85
	Register	86

Inleiding

Veel mensen maken een testament. Hierin leggen ze vast wat er na hun overlijden moet gebeuren met hun nalatenschap. Er staan bepalingen in over wie onder welke voorwaarden moet erven en wie de nalatenschap moet afwickelen: wie de executeur is. Vooral door dat laatste punt, het benoemen van een executeur, denken veel mensen dat ook zaken zijn geregeld die ze vóór hun overlijden niet meer zelf kunnen doen.

Maar niets is minder waar. Een testament werkt pas na je overlijden. Als je iets wilt regelen voor het geval dat je nog in leven bent, maar niet meer zelf kunt handelen, bijvoorbeeld vanwege dementie of een beroerte, kun je een levenstestament opstellen. Dit boek vertelt wat er allemaal in een levenstestament mogelijk is, en waar je op moet letten.

Overigens kun je ook een levenstestament maken voor het geval je bepaalde handelingen geestelijk nog wel zou kunnen doen, maar ze niet meer kunt of wilt verrichten, bijvoorbeeld omdat je slecht ter been bent geworden.

Mensen met een partner denken dat hun partner hun zaken sowieso wel kan regelen en dat ze daarom niet zelf iets hoeven te regelen. Ook dat is een misverstand.

Een levenstestament wordt vastgelegd in een notariële akte, waarin je aanwijst wie je zaken moet behartigen als je dat bij leven zelf niet meer kunt of wilt, hoe je de zaken geregeld wilt hebben en welke voorwaarden van toepassing zijn. Het is dus een overzicht van persoonlijke wensen, op allerlei gebieden, gekoppeld aan een volmacht.

Een niet-notarieel levenstestament maken (bijv. online) is ook een mogelijkheid, maar je loopt dan wel tegen veel praktische nadelen aan, waardoor het onduidelijk is of het in de praktijk ook werkt. Een notariële akte geeft rechtszekerheid. Daarnaast controleert de notaris of de volmachtgever wilsbekwaam is en of hij de inhoud volledig begrijpt. Door het stellen van de juiste vragen, maakt de notaris het levenstestament op maat. Ook schrijft de wet in sommige gevallen voor dat een volmacht

in een notariële vorm moet. Dit is het geval bij het vestigen van een hypotheek. Tenslotte identificeert de notaris de volmachtgever, zodat altijd duidelijk is dat hij zelf de akte heeft getekend.

Steeds meer levenstestamenten

Steeds meer mensen gaan naar de notaris voor het opmaken van een levenstestament, zo blijkt uit cijfers van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) van januari 2021. In 2020 maakten ruim 165.500 mensen een levenstestament, zo'n 15.000 meer dan in 2019.

Verschillende soorten volmachten

Met een volmacht krijgt iemand anders (de gevolmachtigde) de mogelijkheid om namens de volmachtgever bepaalde (rechts)handelingen te verrichten. De gevolmachtigde mag natuurlijk uitsluitend handelen conform de bevoegdheden die hij heeft gekregen.

De volmachtgever blijft overigens ook zelf bevoegd tot alles waarvoor de volmacht is gegeven, zolang hij maar wilsbekwaam is. Bovendien kan de volmachtgever, mits hij wilsbekwaam is, een volmacht altijd herroepen of wijzigen, tenzij de volmacht onherroepelijk is gemaakt. Daarover vertellen we meer in hoofdstuk 7.

Het levenstestament kan een vermogensrechtelijke volmacht bevatten, een medische volmacht of beide. De meeste levenstestamenten bevatten beide. Je kunt een algemene of een bijzondere volmacht geven.

Bij een *algemene volmacht* krijgt de gevolmachtigde de bevoegdheid om de belangen van de volmachtgever op alle gebieden te behartigen. De gevolmachtigde mag dan alle zaken namens de volmachtgever doen die hij zelf ook zou kunnen doen. Deze persoon kan bijvoorbeeld over de bankrekeningen beschikken, het huis verkopen, schenkingen doen, leningen afsluiten enzovoort. Maar ook bij een algemene volmacht kun je bepaalde zaken uitsluiten, bijvoorbeeld een verbod om nieuwe leningen af te sluiten of om de volmachtgever borg voor je te laten staan. Naast deze algemene volmacht zijn er *bijzondere volmachten*. Dit zijn volmachten die je voor een bepaald doel of een specifieke handeling

geeft. Deze volmachten kunnen uitgebreid, maar ook zeer beperkt zijn. Denk aan een volmacht om de woning te verkopen als je naar een verzorgingshuis zou moeten of om een ontvangen erfenis af te wikkelen. De volmacht voor dit soort persoonlijke wensen beschrijven we in hoofdstuk 1.

We spreken van een *vermogensrechtelijke volmacht* als het om vermogen gaat en de wensen die daarbij horen. Deze volmacht komt in hoofdstuk 2 aan bod. Bij een *ondernemersvolmacht* krijgt de gevolmachtigde volmacht om iemands zakelijke belangen met betrekking tot een onderneming te behartigen. Deze volmacht zorgt ervoor dat een onderneming door kan gaan als de ondernemer (tijdelijk) niet zelf in staat is om leiding te geven. Meer hierover vertellen we in hoofdstuk 3. Een heel specifiek onderwerp is het terrein van medische zaken. Dit behandelen we in hoofdstuk 4. In een *medische volmacht* legt de volmachtgever vast wie namens hem medische zaken mag bespreken met de arts, als hij dat niet meer zelf kan doen. Diegene krijgt dan ook het recht op inzage in de medische dossiers.

Ook kun je wensen vastleggen over levensverlengende maatregelen waarvan je wilt dat ze genomen worden: het behandelgebod. Of juist het tegenovergestelde: een niet-behandelverklaring, als je behandelingen onder bepaalde omstandigheden niet (meer) wilt ondergaan. In de medische volmacht kunnen verder wensen op het gebied van euthanasie worden vastgelegd. Bespreek dit soort zaken echter wel met je huisarts of behandelend arts.

Denk tot slot ook aan zaken op het gebied van het doneren van organen of weefsels, wel of niet vaccineren, of de voorkeur voor een behandeling in een bepaald ziekenhuis of zorginstelling, al dan niet particulier. Overigens maken artsen soms hun eigen afwegingen. Maar artsen en anderen weten bij vastlegging in een notariële akte wel dat de volmachtgever ten tijde van het opmaken ervan wilsbekwaam was en zijn beslissingen toen goed kon overzien.

Over de gevolmachtigde

Een algemene of bijzondere volmacht geven, betekent vertrouwen hebben. De gevolmachtigde kan met de volmacht zeer belangrijke en vergaande beslissingen nemen, die verstrekkende gevolgen kunnen heb-

ben voor de volmachtgever. Het is daarom van belang dat je het volste vertrouwen hebt in de persoon of personen die de volmacht krijgt en er vertrouwen in hebt dat de gevolmachtigde geen misbruik zal maken van de volmacht.

Niemand kan een garantie geven dat de gevolmachtigde de volmacht niet in zijn eigen belang zal gebruiken. Wel kun je waarborgen in het levenstestament opnemen, bijvoorbeeld door te bepalen tot welk bedrag iemand mag handelen, door het laten afleggen van rekening en verantwoording (al is dat achteraf) of via het benoemen van twee of meer gevolmachtigden. Ook kun je als er één gevolmachtigde is bepalen dat er bij belangrijke beslissingen een akkoord moet zijn van anderen.

Hoofdstuk 5 gaat in op de persoon van de gevolmachtigde: wat is belangrijk bij het kiezen van die persoon en laat je het bij één gevolmachtigde of benoem je er meer? We bespreken ook wat er moet gebeuren als de gevolmachtigde zelf ziek wordt en daardoor zijn taak niet kan uitoefenen. Mag hij de volmacht doorgeven aan een ander of staat er een regeling in het levenstestament voor die situatie? En als er kinderen zijn, is het dan verstandig om één of meer kinderen te benoemen of brengt dat juist ruzie met zich mee?

Je kunt in blind vertrouwen een volmacht geven aan iemand, maar dat is niet altijd verstandig. Naast het benoemen van een gevolmachtigde kan het wenselijk zijn om iemand te benoemen die toezicht houdt op wat de gevolmachtigde doet of aan wie deze periodiek rekening en verantwoording moet afleggen. En maakt het dan nog uit wie de erfgenamen zijn en hebben zij ook nog een taak? Hierover is meer te lezen in hoofdstuk 6.

In het laatste hoofdstuk van dit boek komen restonderwerpen aan de orde. Hoe weet iemand nu dat er een levenstestament is en dat dit niet is herroepen? Moeten de digitale zaken worden geregeld? Krijgt de gevolmachtigde een beloning en, zo ja, hoe hoog zou die dan moeten zijn? Ook de rol van de kantonrechter komt aan de orde.

Recht op zelfbeschikking

Via een levenstestament maakt de volmachtgever optimaal gebruik van zijn zelfbeschikkingsrecht. Hij geeft aan hoe hij allerlei zaken geregeld wil hebben. Dat is geen overbodige luxe, want jaarlijks worden veel wils-

onbekwame ouderen uitgebuit door hun familie of andere naasten. Met een levenstestament is dit risico kleiner. Hiermee worden niet alleen de belangen van de volmachtgever beter behartigd, maar wordt ook de gevolmachtigde beschermd. Immers, als iemand anders het niet eens is met zijn wijze van handelen, kan de gevolmachtigde aan de hand van de tekst in het levenstestament aantonen dat hij heeft gehandeld conform de wens van de volmachtgever.

Ze zeggen weleens: zo veel mensen, zo veel wensen. Een levenstestament is een heel persoonlijk document. Je legt erin vast hoe je het zou willen. Het is daarom belangrijk om goed voorbereid naar de notaris te gaan. Notarissen beschikken over een zeer uitgebreide checklist, waarin alle aspecten van een levenstestament aan bod komen. Afhankelijk van je situatie en wensen zullen zij de relevante delen van de checklist met je doornemen.

Over de auteur

Ina Houwing is notaris, estate planner en mediator.

Zij werkt ook mee aan andere uitgaven van de Consumentenbond over notariële onderwerpen.

1

Mijn persoonlijke wensen

Stel dat je tijdelijk of definitief naar een verzorgingshuis moet. Wat kun je dan regelen voor je inboedel of huisdieren? En mag je vermogen worden weggeschonken?

Zoals we in de inleiding vertelden, is een levenstestament een document waarin je je wensen vastlegt voor het geval er tijdens je leven iets gebeurt waardoor je zelf niet meer kunt handelen. Het is dan prettig dat je wensen vastliggen. Niet alleen voor jezelf, maar ook voor degene die je zaken moet regelen. Hij weet dan wat de bedoeling is, dus hoe je het graag geregeld wilt hebben. Je kunt er voor kiezen om de meeste wensen vast te leggen in een levenstestament. Ook kun je ervoor kiezen om een persoonlijk memorandum te maken waarin je je wensen opneemt. In je levenstestament wordt dan gemeld dat je dit memorandum hebt en waar de gevolmachtigde het kan vinden. Een voordeel hiervan is dat je je wensen gemakkelijker kunt bijstellen, zonder dat je daarvoor naar de notaris hoeft. Een nadeel is dat je memorandum zoek kan raken of vernietigd wordt. Dat kan niet bij een notariële akte, want de notaris heeft altijd het originele exemplaar.

1.1 Inboedel

Stel dat je wordt opgenomen in een verpleeg- of verzorgingshuis. Wat moet er in zo'n situatie met de inboedel gebeuren? Zijn er bijvoorbeeld meubels die aan bepaalde mensen moeten toekomen? Moeten die meubels (voor een bepaalde tijd) worden opgeslagen? Of moeten de spullen via een veiling verkocht worden of juist naar de kringloopwinkel worden gebracht?

Souvenirs

Hetty heeft veel verre reizen gemaakt. In haar huis staat een bonte verzameling van souvenirs en snuisterijen uit allerlei landen. Haar kinderen moeten er niet veel van hebben: die houden meer van een strak interieur. Hetty heeft een reislustig nichtje, Jorien, dat net als zij gefascineerd is door andere culturen. In haar levenstestament geeft Hetty aan dat bij opname in een verzorginrichting haar kinderen eerst mogen kiezen wat zij willen hebben en dat daarna de rest van haar collectie naar Jorien gaat. Mocht ook Jorien geen interesse hebben, dan wil Hetty graag dat haar kinderen uitzoeken of er misschien musea geïnteresseerd zijn in haar spullen.

En hoe zit het met persoonlijke eigendommen als foto's, dagboeken, administratie? Misschien wil je wel dat sommige zaken vernietigd worden. Wie moet dat dan doen? En als je in je testament bepaalde meubelstukken hebt gelegateerd, mag de gevolmachtigde dan je testament inzien? Je hoort regelmatig verhalen dat er sieraden verdwijnen in een verpleeg- of verzorgingshuis of dat mensen daar bang voor zijn. Daarom kan het verstandig zijn om je sieraden vast te verdelen voor het geval je niet meer thuis kunt blijven wonen.

1.2 Huisdieren

Als je naar een verzorgings- of verpleeghuis moet, of om wat voor reden dan ook niet meer voor je huisdieren kunt zorgen, wat moet er dan met die dieren gebeuren? Wie kan of wil deze in huis nemen? Denk ook aan de kosten die het hebben van een huisdier met zich meebrengt. Het is verstandig om daar een regeling voor te treffen. Waar wil je dat de dieren naartoe gaan als bekenden ze niet in huis kunnen nemen? Ook dit kun je vastleggen in een levenstestament.

Katten

Karin heeft drie katten. Ze is dol op haar dieren en wil dan ook het allerbeste voor ze. Maar wat als ze dement wordt en naar een verzorgingshuis moet? Ze kan haar katten dan niet meenemen. Gelukkig heeft Karin een vriendin die net zo dol is op de katten als zij en die bereid is ze in zo'n geval in huis te nemen. Dan hoeven ze tenminste niet naar het asiel. In haar levenstestament bepaalt Karin dat haar katten naar haar vriendin gaan. Ook legt ze vast dat er per jaar een bepaald bedrag per kat beschikbaar gesteld moet worden aan haar vriendin zolang deze nog voor de kat(ten) zorgt.

1.3 Schenkingen

Een levenstestament is hét document om wensen over het doen van schenkingen in vast te leggen. Je kunt opnemen aan wie schenkingen

gedaan mogen worden: aan kinderen, kleinkinderen, neefjes en nichtjes, goede vrienden of vriendinnen of goede doelen. Daarbij kun je precies vastleggen om welke bedragen het moet gaan, maar je kunt ook alleen je overwegingen en uitgangspunten meegeven, zoals het financieel helpen van kinderen bij de aankoop van hun huis of het zo veel mogelijk besparen van erfbelasting. Stel dat je tot nu toe nog geen schenkingen aan de (klein)kinderen hebt gedaan en er dus geen schenkingstraditie is, wat zijn dan je wensen? En wat als er wel al een schenkingstraditie is? Moeten de schenkingen dan op dezelfde wijze doorgaan? En gedurende welke periode? Met andere woorden: wanneer is het genoeg geweest? En wat als één van de kinderen in de bijstand zit? Door een schenking kan zijn uitkering mogelijk worden stopgezet. Maar als je dat kind niet zou schenken en de anderen wel, kan er een ongelijkheid optreden. Dit soort beslissingen moet je niet overlaten aan je gevolmachtigde. Het is dus verstandig om zelf vast te leggen wat je wilt in dergelijke situaties.

1.3a Schenkingsbepalingen

Ook voorwaarden en bepalingen voor schenkingen kun je vastleggen. Denk bijvoorbeeld aan de uitsluitingsclausule, ook wel 'anti-schoonzoon/schoondochterclausule' genoemd. Deze bepaling houdt in dat je bijvoorbeeld aan je kind schenkt, maar dat deze schenking niet in een gemeenschap van goederen valt waarin dat kind is getrouwd. De schenking wordt ook niet in een verrekenbeding bij huwelijksvoorwaarden (de afspraak over de manier waarop de gezamenlijk verworven inkomsten worden verdeeld tijdens of na het huwelijk) betrokken. De (toekomstige) schoondochter of -zoon heeft daarmee dus geen recht op deze schenking.

Sinds 1 januari 2018 regelt de wet dat erfenissen en schenkingen niet meer in de wettelijke gemeenschap van goederen vallen. Dit geldt alleen voor huwelijken (en geregistreerde partnerschappen) die op of na 1 januari 2018 zijn gesloten. Voor iedereen die vóór 1 januari 2018 getrouwd is of een geregistreerd partnerschap is aangegaan, geldt dat erfenissen en schenkingen wél in de goederengemeenschap vallen. Het kan dus nog steeds van belang zijn een uitsluitingsclausule op te nemen.

Overigens kan een uitsluitingsclausule op elke schenking van toepassing worden verklaard, dus niet alleen bij schenkingen aan kinderen, maar ook bij schenkingen aan kleinkinderen, neven en nichten en andere personen.

Soms wil je wel schenken om belasting te besparen, maar weet je niet hoeveel vermogen er in de toekomst nog nodig is voor de zorgkosten. Je kunt dan een zogenaemde herroepelijkheidsclausule aan de schenking verbinden. In bepaalde gevallen kan de schenking dan teruggedraaid worden. Hier zitten wel nadelen aan: de ontvanger van het geld moet het geld dan wel reserveren en mag het niet opmaken.

1.3b Bewind

Bij schenkingen aan jonge kinderen, maar ook aan volwassen kinderen of andere personen die niet zelf op verantwoorde wijze met geld kunnen omgaan, kun je bepalen dat de schenkingen 'onder bewind' zullen staan. Dit houdt in dat iemand anders de schenking beheert en de begiftigde niet zelf over de schenking kan beschikken. Bij schenkingen aan jonge kinderen wordt vaak bepaald dat de schenking tot een bepaalde leeftijd, bijvoorbeeld tot het 23e jaar, onder bewind staat van hun ouders. De kinderen kunnen dan niet, als ze 18 en dus volwassen zijn, de hele schenking verbrassen.

Voor de kleinkinderen

Pieter en Marjon willen graag schenken aan hun kleinkinderen.

Omdat ze dat leuk vinden, maar ook om later erfbelasting te besparen. De kleinkinderen zijn op dit moment nog jong (6 en 4 jaar) en Pieter en Marjon zijn bang dat ze het geschonken geld op hun 18e gaan uitgeven aan bijvoorbeeld drugs, gadgets of andere zaken waarmee Pieter en Marjon het niet eens zijn. Ze bepalen daarom in hun levenstestament dat deze schenkingen onder bewind worden gesteld van hun ouders totdat de kinderen 25 jaar zijn. De ouders kunnen dan tot die tijd bepalen óf en waaraan het geld besteed wordt. Pieter en Marjon hebben daarbij aangegeven dat zij het liefst zien dat de geschonken bedragen voor een opleiding worden gebruikt.

1.3c Tweetrapsschenking

Een bijzondere bepaling in een levenstestament is de tweetrapsschenking. Door middel van deze bepaling kun je als het ware twee keer